Білоус Діана Віталіївна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
науковий керівник:
Пилипенко Олексій Іванович,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В умовах ринкової економіки ефективне управління дебіторською заборгованістю є одним із ключових напрямів забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємства. Зростаючий обсяг розрахунків у безготівковій формі, високий рівень ділової активності, а також нестабільність фінансового середовища формують необхідність удосконалення обліково-аналітичного інструментарію, який забезпечуватиме своєчасне реагування на зміни у структурі дебіторської заборгованості та її вплив на загальний фінансовий стан. Обліково-аналітичне забезпечення в цьому контексті виступає основою для формування стратегічних управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію дебіторської політики підприємства.

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах затримки платежів, дефіциту ліквідності та зростання частки сумнівної дебіторської заборгованості значно підвищується ризик втрати активів підприємства. Відсутність системного обліку, неоперативний аналіз та формальний контроль за станом розрахунків із дебіторами призводять до порушення фінансової рівноваги та зниження рентабельності господарської діяльності. Відтак, постає необхідність формування дієвої системи обліково-аналітичного забезпечення, яка буде не лише інформативною, а й функціонально орієнтованою на стратегічні цілі підприємства.

Тематика обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах економічної нестабільності є предметом уваги багатьох сучасних науковців, які досліджують як теоретичні, так і прикладні аспекти цього питання. Зокрема, вагомий внесок у розвиток цієї проблематики зробила О. І. Павлюк, яка у своїй роботі обґрунтувала важливість інтеграції інформаційних ресурсів та інструментів аналізу для ефективного контролю й управління дебіторською заборгованістю на підприємствах [5]. Авторка акцентує на потребі в оновленні облікових процедур із метою підвищення якості управлінських рішень в умовах зростаючої нестабільності.

Т.Г. Савченко розкриває методичні аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємств, підкреслюючи значення стратегічного планування в системі обліково-аналітичного забезпечення. У її публікації запропоновано напрями вдосконалення оцінки платоспроможності дебіторів, що є ключовим елементом мінімізації фінансових ризиків і забезпечення стійкості підприємств [6].

Досить ґрунтовний підхід до питання визнання та оцінки дебіторської заборгованості представили М. М. Шигун та Г. В. Мухомор, які у своїй статті здійснили порівняльний аналіз норм національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку [7]. Дослідники наголошують на необхідності гармонізації підходів до обліку дебіторської заборгованості з урахуванням змін у світовій обліковій практиці, що є особливо важливим для підприємств, які функціонують в умовах глобальної економічної невизначеності.

Отже, зазначені науковці сформували теоретичне підґрунтя та практичні орієнтири для побудови ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління дебіторською заборгованістю, що дозволяє адаптувати фінансово-господарську діяльність підприємства до викликів сучасного економічного середовища.

Проблема полягає у відсутності комплексного підходу до інтеграції облікових даних, аналітичної оцінки та прогнозування ризиків, пов’язаних із дебіторською заборгованістю. Часто облік ведеться формально, без системної класифікації дебіторів за рівнем платоспроможності, термінами погашення заборгованості, видом діяльності, що унеможливлює ефективне управління розрахунками. Аналіз, у свою чергу, обмежується традиційними коефіцієнтами оборотності та строків погашення, не даючи змоги враховувати якісні характеристики заборгованості. А отже, необхідним є впровадження сучасного обліково-аналітичного інструментарію, який дозволяє здійснювати управління дебіторською заборгованістю не лише на поточному, а й на стратегічному рівні.

Шляхи вирішення проблеми передбачають поетапне удосконалення облікової політики підприємства щодо розрахунків з дебіторами, запровадження автоматизованих форм аналітичного обліку, створення внутрішніх регламентів та положень щодо оцінки платоспроможності контрагентів, а також запровадження системної аналітики із застосуванням методів кластеризації, рейтингової оцінки та ABC/XYZ-аналізу. Такі підходи дозволяють виокремити найбільш значущих дебіторів, визначити ризикові зони, сформувати резерви та оцінити вплив дебіторської заборгованості на фінансові результати діяльності.

Доцільним є впровадження інтегрованої системи показників, яка дозволяє здійснювати комплексну оцінку дебіторської заборгованості у стратегічному аспекті. У таблиці нижче наведено приклад такої системи, яка може бути використана для аналізу та прийняття рішень у рамках стратегічного управління.

Таблиця 1

Система обліково-аналітичних показників для стратегічного управління дебіторською заборгованістю

Показник	Формула розрахунку	Інтерпретація результату
1	**2**	**3**
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Виручка / Середня деб. заборгованість	Чим вищий показник – тим швидше погашення
Середній строк погашення, днів	365 / Коефіцієнт оборотності	Визначає середню тривалість обороту
Частка простроченої заборгованості, %	(Прострочена деб. заборгованість / Загальна) × 100	Висока частка сигналізує про зниження платоспроможності клієнтів
Питома вага ключових дебіторів (ABC-аналіз)	Сума заборгованості топ-20% дебіторів / Загальна сума	Дає змогу сфокусуватись на основних контрагентах
Стабільність дебіторів (XYZ-аналіз)	Відхилення суми заборгованості по місяцях	Дає уявлення про передбачуваність платежів

Застосування такої системи у поєднанні з інтегрованими обліковими даними дозволяє здійснювати не лише оцінку, але й прогнозування ризиків, пов’язаних з дебіторською заборгованістю. У перспективі це сприяє побудові ефективної моделі стратегічного управління грошовими потоками, плануванням потреб у фінансуванні, формуванням обґрунтованої кредитної політики щодо клієнтів.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що обліково-аналітичне забезпечення стратегічного управління дебіторською заборгованістю має ґрунтуватися на комплексному підході до ведення обліку, проведення глибокого багатовимірного аналізу та використання цифрових технологій. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність контролю за розрахунками, забезпечити своєчасне реагування на зміни зовнішнього середовища, знизити фінансові ризики та створити підґрунтя для стійкого розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1) Подання фінансової звітності. Документ № 929_013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: https://mof.gov.ua/storage/fi les/IAS-39_ukr_2016.pdf

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». Наказ Міністерства фінансів України від

08.10.1999 № 237. Дата оновлення: 03.11.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text

5. Павлюк О. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю: проблеми та напрями вдосконалення. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2020. № 10. С. 20–24.

6. Савченко Т. Г. Методичні аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Економіка та держава.* 2023. № 4. С. 58–61.

7. Шигун М.М., Мухомор Г.В. Дебіторська заборгованість: визнання та оцінка за національними й міжнародними стандартами. *Вісник Львівського національно торгово-економічного університету. Економічні науки*.,2023. Випуск 72, С. 85-93, DOI: https://doi.org/10.36477/2522-1205-2023-72 (